

SZARVASHÁBORÚ

*Puskák,
agancsok,
paragrafusok*

A szarvasok betelepítése Új-Zélandra az ember természetátalakító tevékenységének egyik legnagyobb és leghosszabb időtartamot felölelő, „élesben” folytatott kísérlete, amely valóságos hadiállapot kialakulását eredményezte a szigetcsoporton. A helyzet gyakran az ember és állat közötti hadviselésig fajul

A szarvó felvételei

történt gnúk, zebrák, lámák és guanakók honosítására is.

A patások csoportján kívül két további példa érdemel említést. Az oposzumokat vadon akarták tenyészteni értékes gereznjükért, de a divat változásával a kiváló tulajdonságú bunda értéke csökkent, így ma már senki sem vadássza a mosómedve méretű, szürke erszényes állatokat, amelyek így jelenleg a birkák után a legnagyobb egyedyszámban élnek a szigeteken. A másik kísérlet a szintén erszényes törpekengurukat, a wallabikat érintette, amelyek kis, elszigetelt populációkban maradtak fenn, főleg a partközeli szigeteken.

A háború kezdete

Az új környezetben a szarvasoknak először a táplálékszerzés nehézségével kellett szembenézni, de a kezdeti ellenézés leküzdésével egyértelműen kiderült, hogy az új-zélandi legelők növényei tökéletesen megfelelnek a kérődzők igényeinek. Az éghajlati viszonyok sem különböztek jelentősen a megszokottól, és a nagy mennyiségben rendelkezésre álló tápláléknak köszönhetően a telelés sem okozott veszteségeket az állományokban. Az egy-két éves stagnálás után a populáció gyors szaporodásnak indult. Évente akár 30%-kal is növekedhetett az egyedek száma, mert a borjak gyorsan gyarapodtak a bőséges „tejet adó” dús legelőkön, és ragadozók sem veszélyeztették fejlődésüket. Az eredmény robbanásszerű terjeszkedés lett, amit a túlszaporodás következtében elapadó táplálékkészletek vetettek vissza. A legelők eltartóképességének megfelelően alakult ki az egyensúlyi állománylétszám.

Az emberi társadalom ekkor ébredt tudatára a következményeknek. A farmerek érdekeit sértette a juhokkal konkurráló szarvasok jelenléte, az erdészeti hatóságok hatalmas kártételt regisztráltak az őshonos és telepített faállományokban, a botanikusok pedig a kevésbé versenyképes, endemikus fajok egyedyszámának rohamos csökkenését tapasztalták. A vízügyi szakemberek jelentéseikben az ivóhelyeken kialakuló erózió hatására a folyók alsó szakaszának kiszámíthatatlan áradásait vetítették előre, ami érthető módon a társadalom széles rétegeiben váltott ki heves indulatokat a szarvasok ellen.

Kártevőből haszonállat

Ekkor dördültek el az első lövések ebben a „háborúban”. Farmerek, erdészek és az állam által fizetett hivatásos vadászok láttak neki az állomány visszaszorításának, és a kezdeti sikerek egészen meglepőek voltak. Egyes beszámolók szerint szegyenletes tel-

jesítmény volt, ha egy vadász a nap végén nem tudott felmutatni száz(!) darab levágott szarvasfarkat a kilövések bizonyítékaként. A farkakért eleinte két dollárt fizetett az állam. A mérsárlás elgondolkodtatta az államot is, és elkezdődött a szarvaszetemek hasznosításának kutatása. A kezdetektől nyilvánvaló volt a húscélú felhasználás lehetősége, de a közlekedési utaktól távol elejtett vad szállítása gazdaságtalanná tette a feldolgozást. A bőr és az agancs bőripari és gyógyászati célú felhasználásának is ugyanaz lett az akadálya, de a piac és a kereslet nyomása egyértelművé vált.

A felismerés azonnal szülte a megoldást: hatalmas elkerített farmokon megkezdődött a szarvasok tenyésztése (nem kevés híres magyar tenyészbika bevonásával). A felügyelet mellett tenyésztett állatok hasznosítása – különösen a barkás agancs távolkeleti piaca miatt – jövedelmező iparágga fejlődött. A tenyésztés terjedésével és a szabadon kóborló állomány apadásával a vadászat lendülete is megtört.

Harcmező és törvénykönyv

Új-Zéland önállósodása és az átvett angol törvények alkalmazhatóságának nehézségei végigkísérték a szarvasok pályafutását is. A kivadítások időszakában a gímszarvas messzemenő védelmet élvezett, ugyanúgy, ahogy a többi védett faj az országban. A szaporodás csúcspontján az Akklimatizációs Társaság kénytelen volt elfogadni a gyérités szükségességét, de eleinte csak engedélyhez kötött lehetett lőni az állatokat. Újabb változást jelentett, amikor a dúvadak listájára helyezték a szarvasot, és még a kilőtt példányok értékesítését is engedélyezték (ellentétben a többi vadászható vadéval). Végül tulajdonjogi zavart is okozott a betelepített vad, mert a szokásjog alapján kialakult jogrend szerint a szarvasot a föld tulajdonosa birtokolja („azé a vad, akinek a fűvét legeli”-elv), miközben a többi vad tulajdonjoga az államé.

A szabályozás nehezen követte a vadon élő és tenyésztett állatok tulajdonlásának jogi helyzetét. A tarthatatlan helyzet feloldására végül a teljes szarvasállományt a Korona tulajdonába kellett helyezni, ám ekkor felmerült a kérdés: ki testesíti meg a koronát majd 20 000 kilométerre Angliától? A háború tehát nem ért véget, bár az igazán véres harcok zaja az utóbbi évtizedekben már nem hallható. A háttérben azonban még munkál, és még sokáig munkálni is fog az ember által folytatott természetátalakítás beláthatatlanságának és megjósolhatatlan kimenetelének árnyképe.

Barta István

ÚJ-Zéland a déli félteke peremén fekszik, Ausztráliától 2000 kilométerre. Az emberiség képviselőiben a maorik mindössze egy évezreddel ezelőtt hódították meg a szigeteket. A számtalan csak itt előforduló állat- és növényfaj törekény együttélésének egyensúlya már ekkor megbomlott, hiszen a maorik alig néhány száz év alatt kiirtották a nagytű, röpkeptelen moákat. A civilizált európaiak a nagy felfedezések között legutoljára, a XVIII. század második felében léptek a holland Zeeland tartomány után elnevezett földre. A hajóikról elszabaduló patkányok és disznók (kistestű, fekete Cook-disznók) a ragadozók jelenlétéhez nem szokott, földön fészkelő madarak fészkeinek fosztogatásával mértek újabb csapásokat a helyi élővilágra.

Úgy, mint otthon, Angliában

Az európaiak, közülük is az angolok a bevált gyakorlat szerint gyarmatosították a szigetországot: elnyomták az őslakosokat, és hozzáláttak az új föld erőforrásainak kiaknázásához. Az ország ásványkincsekben szegény, rendkívül messze esik a Koronától, és birtoklása is inkább presztízsértékű, mint stratégiai fontosságú volt. Az európaihoz hasonló klímája azonban lehetővé tette a hatékony mezőgazdasági termelést. A kezdeti kísérletek során szinte minden gazdasági növény- és állatfaj betelepítésével és meghonosításával megpróbálkoztak.

Gímszarvasokat először 1851-ben engedtek szabadon azzal a szándékkal, hogy a buja természetes növényzetet legelve megtelepedjenek és szaporodásnak induljanak. Az első néhány alkalom után, ami-

kor 2-3 egyedből álló csapatokat engedtek szabadon, nem tapasztaltak igazi eredményt: a néhány egyed túl érzékeny volt a nem várt szerencsétlenségekkel szemben, és a szarvasok általában elpusztultak, még mielőtt megszokhatták volna új környezetüket és táplálékukat. A honosítással foglalkozó Akklimatizációs Társaság adatai szerint az ezt követő ötvenéves időszakban 220 kivadítási kísérlet történt, amely összesen 820 importált állatot érintett.

Noé újkori bárkája

A minden szempontból legnépszerűbb gímszarvasok mellett elengedtek néhány tucat trópusi szarvasot is (*Rusa* fajok, pettyes szarvas), amelyek azonban nem terjedtek el. A sikeresen betelepítettek között legnagyobb mértékűen a mérsékeltövi fajok voltak:

„Fegyverletétel” után: barkás szarvasagancsok a fagyasztóládában

virginiai szarvasok, amerikai jávorszarvasok, szikaszarvasok, dāmivadak, wapitik és más, kevésbé jelentős szarvasfajok. Az Új-Zéland Déli-szigetén található Déli-Alpok hegyvidékeire zergéket és tibeti kék juhokat telepítettek, a már korábban elvadult házikecskék által meghódított élőhelyekre. Néhány érdekes, de sikertelen próbálkozás